

KANSANMUSIIKKI

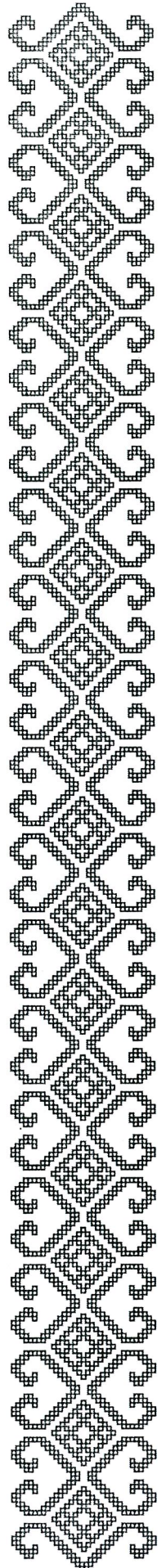
Kansanmusiikin vaiheita

Vanhimmat kansanlaulumme olivat kalevalamittaisia runoja. Niiden rytmi eli nelipolvinen trokee on tuttu Kalevalasta, johon Elias Lönnrot keräsi karjalaisten runonlaulajien säkeitä 1830- ja 1840-luvuilla. Pohjois-Karjalassa ja Vienassa näitä runoja lauloivat miehet, joiden kertomukset vilisivät sankareiden urotöitä. Laatokan Karjalassa ja Karjalankannaksella runonlaulu oli sen sijaan naisväen kontolla: heidän lyyriset laulunsa kertoivat naisen elämän iloista ja suruista. Häissä ja hautajaisissa laulettiin itkuvirsiä, jotka kertoivat eroamisen ikävästä. Kalevalamittaisissa lauluissa melodia toistui samantyyppisenä säkeistöä toiseen. Laulu jatkui niin kauan kuin laulaja jaksoi tarinaansa kertoa; mitään kiinteää kaavaa lauluissa ei ollut. Kalevalamittaisia lauluja laulettiin myös ketjutanssien säestykseksi. Tällöin esilaulaja lauloi aina kerrallaan yhden säkeen, jonka muut sitten toistivat kuorona perässä.

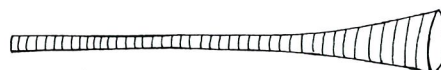
Kalevalamittaisista lauluista siirryttiin hiljalleen riimillisiin kansanlauluihin. 1600-luvulta lähtien alettiin ensin laulaa ns. välimuotoisia lauluja kuten pilkkalauluja, balladeja, kehtolauluja ja laulupolskia. Varsinaista uusien riimillisten laulujen kulta-aikaa oli kuitenkin 1800-luku. Karjalaankin uudenlaiset kansanlaulut ehtivät vuosisadan loppuun mennessä. Yleisimmät Suomessa laulettu uudet laulut olivat rekilauluja, jotka muodostuivat kahdesta keskenään loppusointuisesta säeparista. Sanoja voitiin aina laulutilanteessa muuttaa ja improvisoida. Rekilauluja käytettiin lähinnä nuorisoinnissa säestyksenä. Suosituimpia laulujen aiheita olivat kaihoisa täyttymätön rakkaus ja kaukainen saavuttamaton heila.

Soittimet

Vanhimpia tunnettuja Suomessa käytettyjä soittimia olivat erilaiset pillit, torvet ja kanteleet. Puhaltimia käytettiin käytännöllisiin tarkoituksiin kuten karjan paimentamiseen sekä merkkien ja varoitusten antamiseen. Kovaääninen tuohitorvi eli luikku

valmistettiin puun kuoresta. Myös pukinsarvia käytettiin soittimina. Pajusta veisteltiin omaksi iloksi pajupillejä. Puhaltimien lisäksi muita merkinantovälineitä ovat olleet erilaiset räikät, helistimet, kalistimet ja kellot. Tunnetuin kansansoittimemme on yhä edelleen

Luikka ja puukello

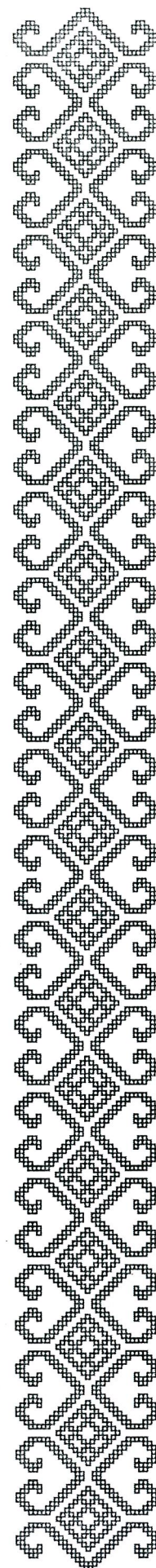
kuitenkin kantele – kansallisoittimemme. Alun perin viisikielinen kantele tehtiin yhdestä puusta kovertamalla. Tämä peruskannel säilyi kauimmin käytössä Pohjois-Karjalassa, muualla kannelta ryhdyttiin hiljalleen suurentamaan jopa 14-kieliseksi. Kanteleella joko säestettiin lauluja tai sitä käytettiin pelkästään soolosoittimena. Jo keskiajalla tunnettu soitin on myös lännestä päin maahamme levinnyt kielisoitin jouhikko.

Uudempiä kansansoittimia ovat viulu, hanuri ja klarinetti. Viulu levisi Suomeen Ruotsista 1550-luvulla mutta yleistyi Karjalassa vasta 1800-luvun lopulla. Niihin aikoihin saapui Pietarista maahamme myös hanuri, jota aluksi tosin halveksittiin ja pidettiin kanteleeseen verrattuna ala-arvoisena soittimena. Klarinetti, jonka juuret ovat vanhoissa kansan käyttämissä puupuhaltimissa, ei saavuttanut yhtä merkittävää asemaa kuin viulu ja hanuri. Viulua ja hanuria on käytetty vuosikymmenten ajan erityisesti pelimannimusiikin soittamiseen ja tanssijoiden säestämiseen.

Kansanmusiikki tänään

Kansanlauluja ryhdyttiin keräämään systemaattisesti talteen 1800-luvun puolivälissä, samoihin aikoihin kuin kiinnostus kansanperinteeseen ja sen tallettamiseen oli muutenkin voimakasta. Tämän työn tuloksista saadaan nauttia edelleen: rikkaasta musiikkiperinteestä voivat ammentaa aina uudet soittajasukupolvet.

Perinteisen pelimannimusiikin rinnalla elää vahvasti uudenlainen kansanmusiikki. Nuoret innovatiiviset musiikin ammattilaiset soveltavat vanhoja kansansävelmiä ja ottavat samalla vaikutteita muista musiikinlajeista. Kansanmusiikki onkin elävää, ja se uudistuu muuttuvan maailman mukana. Suomessa järjestetään vuosittain merkittäviä kansanmusiikitapahtumia, suurimpia niistä ovat vuotuinen Kaustisen kansanmusiikkifestivaali sekä Rääkkylän Kihaus Pohjois-Karjalassa.

Perinnetuokion suunnitelma

Tavoite: Tutustua kansanmusiikkiin, erilaisiin kansansoittimiin ja kalevalamittaiseen lauluun.

Kulku:

- Harjoitellaan kalevalaisia runosävelmiä. Jos käytössänne on kanteleita, voitte käyttää niitä opetuksessa
- Poimikaa Kalevalasta mieluisia säkeitä ja laulakaa niitä runosävelmien melodioilla.
- Mahdollisuuksien mukaan tutustutaan perinteisiin kansansoittimiin esimerkiksi museoissa.

Kalevalainen runonlaulu on ollut useimmiten sävelmältään viisi-iskuista: jokaisen säkeen kaksi viimeistä säveltä ovat nuottiarvoltaan kaksi kertaa edellisiä säveliä pitemmät. Ryhmä- tai kaksinlaulussa on kuitenkin käytetty tavallisimmin neli-iskuista säerytimiä, jossa kaikki sävelet ovat yhtä pitkiä. Kalevalaisten runosävelmien sävelkulku on tasainen: ne ovat liikkuneet enintään pentakordissa (eli alimman ja ylimmän sävelen ero on viisi sävelaskelta). Sävelten väliset korkeuserot eivät ole suuret, ja yhtä säveltä kohden on yleensä laulettu vain yksi sanatavu.

Sävelmien varioiminen laulaessa on ollut kaikesta huolimatta tyypillistä, jopa olennaista runonlaulajille. Kaikkia Kalevalan runoja voidaan laulaa näissä perusraameissa ja muunnella halutulla tavalla. Seuraavassa pari esimerkkiä sävelmistä:

